بەکاوەخۆ، چوار پێنج سەعات بەسەریا سەردەکەوێت، کەچی دووبارە گوندەکە بەجۆرێ دەبینیتەوە، وەک ئەوەی هێشتا لەژێر پێتدا بێت. بەڵام قۆناغە ڕۆژەکان زۆر درێژن و لە مانگی تشرینی یەکەمەوە پێش خۆرکەوتن دەست پێدەکەن و دوای خۆرئاوابوون کۆتاییان دێت. تەتەرەکە دوای پەنجا سەعات ڕێکردن گوندێکی پرش و بڵاوی دیبوو، پانایی گوندەکە نزیکەی سەعاتە ڕێیەک بوو، ئەمەش هۆیەی هۆزێکی دیانەکان بووە و کوڵیتەکانیان لە لقوپۆپی درەخت دروستکردووە. خەڵکەکەش کێویترین خەڵکێک بوون کە لەم ناوچە کێوییە دیبوونی. ئەم کلدانیانە بەم حاڵەشیانەوە کلێتەیەک لەسەردەکەن لە (ئاردە برنج) دروست دەکرێ، لە کلێتەی ئەوروپاییەکان دەچێ. ئەمانە لە مەرەزەکردن بەولاوە، گەنم و جۆ نازانن و نانیش هەر لە برنجەکە دروست دەکەن. لەچاو خەڵکی تریشدا بالآیان بەرز و بەهێزیشن. لە گوێز و هەنگوین و نانی برنجیش زیاتر، هیچی تریان نەبووە، کە بیدەن بە تەتەرەکە. لە بەرامبەر ئەمەشدا پارەیەکی زۆریان لێ وەرگرتبوو. سەرباری ئەوەش کە خۆڵەمێش و کای ئەوەندەی برنجەکە تێکەڵ بووە. بەڵام بەپێی ئەو ڕاسپێرییانەی لە ئامێدی پێی وترابوون، سوپاسێکی زۆری بەرامبەر بەم خۆراکەی کردبوون و زۆر بەلەزەتیشی زانیبوو. جگە لە دووان سیانێکیشیان نەبێ، بەکوردی قسەیان نەکردبوو. کابرای زمانزانی عەین کاوەییش بەئاستەم لە زمانەکەیان گەیشتبوو. سەرسامییەکی زۆریشیان بەرامبەر سەروسیمای تەتەرەکە نیشان دابوو. کە ئەویش هەمان سەرسامی بەوان نیشان دابوو. لێشیان پرسیبوو دەبێ پیاوی کێ بێ! ئەویش پێی وتبوون عوسمانییە. کەچی لەوە نەگەیشتبوون و ئەمیش هەرچەند نەیوێرابوو ئاشکرای بکات، بەڵام ئەوەی پێ گران بوو، کە وتبوویان سوڵتان ناناسین و ملی بۆ نادەین و هەرئەوەندە زانیبوویان کە موسڵمانە، پێیان وتبوو ئەمان زۆر لەپێش هاتنی (محەمەد)ی پێغەمبەر، لەم جێگایە بوون و لەگەڵ ئەوەشدا ڕووتیان نەکردبووەوە. کە بەجێیشی هێشتبوون، لەوپەڕی تەباییدا بوون لەگەڵیدا و پێیان وتبوو پێشتر هیچ سوارێکی تریان نەدیوە بەچیاکانی ئەواندا گوزەر بکات. هەروەها ژمارەیەکی زۆری (یەزیدی)یە شەیتان پەرستەکانیشی دیبوو. چاویشی بە (میر)ی هەکاری نەکەوتبوو، کە وەک دیار بووە، دەسەڵاتێکی کەمی بەسەر دارودەستەکەیدا هەبووبێ. ئەوەش هەر لەبەرئەوەیە کە ئەمانە خێڵەکیین.

«ئامێدی و هەکاریی»ش خەڵکێکی وایان تێدانەبووە بەتەواویی پێیان بوترێ: لادێیی، یان شێوەیەکی تر، کە پێیان بوترێ جووتیار. پێم وابێ ئەمەش بەڵگەیەکی ترە، کە ئەم ناوچانە نیشتمانی ڕەسەنی کورد و کلدانە و ئەو ڕەگەزی (تاجیک) یان (تات)ەی

لەسەرتاپای کوردستانی باشووردا هەن، بەڵگەی ئەوەن کە ئەم ناوچانە وڵاتێک بووە، داگیرکاریان تێهاتووە.

لە ئەنجامدا تەتەرەکە گەیشتبووە (وان) و گومانیشی تێدانییە بەم گەیشتنەی زۆر دڵخۆش بووە. ڕەحمەتوڵڵا وتیشی: ئەگەرچی (وان)، میرنشینێکی کوردییە، بەڵام پێشکەوتووە. (دەروێش پاشا) ی میری (وان) یش پێی وتبوو پێشتر کەسێکم نەناسیوە، لەو کێوانەوە هاتبێ.

١ی تشرینی یەکەم

ئەم بەیانییە نزیکەی سەعات و نیوێک باران ڕشێنەی کرد، بارینەکەی پێش وەخت بوو، لەبەرئەوە ڕەنگە زیان بە شەتڵە مەرەزە بگەیەنێ، چونکە خەریکی پێگەیشتنە.

ئەمەی خوارەوەش وەک پێم وابێ ڕوونکردنەوەیەکی تێروتەسەلە دەربارەی ئەو هۆز و تیرانەی لەو پارچەیەی کوردستاندان کە میرنشینی سلێمانی بەڕێوەی دەبات:

یەکەم:ـ ئەو هۆزانەی لە ناوچەیەکی دیاریکراودا نیشتەجێ و سەقامگیر بوون

أ- لە ناوچەی پشدەر:

هۆزی سەککیر (سەکر) و نوورەدینی. ئەم دوو هۆزە نزیکەی (١٠٠) گوندیان دەبێ و دەشتوانن نزیکەی هەزار کەسێک چەکدار بکەن.

ب- لەو ناوچانەدا کە بەناوی هۆزەکانیانەوە ناونراوە:

شینکی: ٢٠٠ خێزان

گەلاڵی: ٥٠٠ خێزان هەردوو هۆزەکەش تەواو خێڵەکیین.

ج - سیوەیل: نەژادی ئەم هۆزە گومانی لێ دەکرێ و ساغ نەبۆتەوە، بەڵام هەرچۆنێک بێت ئێستا هۆزێکن و خەڵکەکەشیان تێکەڵی لادێیی نابن، بەڵام دانیشتوانی ناوچەکانی تر گوندنشینیان تێکەڵە، یان گوندنشین و خێڵەکییان تێکەڵە. واتە گوندێکی جیاواز نییە بۆ یەکێک لەم دوو دەستەیە.

دووەم:ـ تیرە و هۆزە کۆچەرییەکان و ئەوانەی هەوارنشینن:

أـ هۆزی جاف: دوازدە تیرەن و جافە ڕەسەنەکان شەش سەد خێزان زیاترنین، بەڵام پاشماوەیەکی زۆری هۆزەکانی لوڕستان و کوردستانی ئێران لەژێر سێبەری جافدا دەژین. لەبەرئەوە ئێستا تێکڕای هێزی خێڵەکە، چەند هەزار خێزانێک دەبێ. ئەم هۆزە

لەکاتی پێویستدا بۆ بەرگری کردنی خۆی دەتوانێ هەزار پیادە و سێ سەد سوارە بخاتە ژێر چەکەوە. بەڵام بۆ کۆکردنەوەیان بۆ پێویستیی میر، ناتوانرێ خێڵەکە قایل بکرێ و ئەم هەموو هێزە کۆبکاتەوە. خێڵەکەش سەرومڕ، ساڵانە سێ سەد توورەکە، یان جاروبار کەمتریش بەمیرنشینەکە دەدات. (توورەکەش بریتی بووە لە ـ ٥٠٠ ـ پارچە دراوی زیو، یان زێڕ و بەگوێرەی ڕێکەوتن ـ ع).

بەڵام خێڵەکانی تر لەچاو ئەمانەدا باجێکی زۆر زیاتر دەدەن، چونکە نەوەکو جاف بەهێزن و نەوەکو جافیش خۆیانیان پێ دەپارێزرێ.

هۆزی شێخ ئیسماعیل: ٥٠٠ خێزان

هۆزی کەلهوڕ: ٢٠٠ خێزان

هۆزی مەندمی: ٣٠٠ خێزان

هۆزی کەلو ـ کەوانی: ٢٥٠ خێزان (ئەمانە لە هۆزی جاف نین ـ ع)

هۆزی مەرزبنک: ٨٠ یا ٩٠ خێزان (ئەم هۆزە پێشان بەشێک بوون لە بڵباسەکان).

هۆزی تیلەکۆ: ١٠٠ خێزان

هۆزی کووسا: ٢٠٠ خێزان (ڕاستەکەی کۆستایە ـ ع)

هۆزی هەمەداوەند: ٢٠٠ خێزان (هەر هەمەوەندە ـ ع)

هۆزی سوفیاوەند: ٤٠ یا ٥٠ خێزان (ئەمانە بەشێکن لە هۆزی لەک ـ ع)

هۆزی کەچەڵی: ٤٠ خێزان (لەهەمان کاتیشدا گوندە و بەشێک لە هۆزی شێخ ئیسماعیلی تیایدا نیشتەجێن ـ ع)

هۆزی چگنی: ٤٠ خێزان

هۆزی زەنگەنە: ٤٠ خێزان (لە چەند گوندێکدا پەرشوبڵاون ـ ع)

هۆزی زەند: ٦٠ خێزان (خێڵی کەریم خانی شای ئێرانن کە قاجارەکان ـ خێڵەکەی شای ئێستا ـ لەسەر تەخت لایان برد. کاتێ هاتنە ئەم ناوچانەش ڕەوەند بوون و ئێستا زۆریان لە (زەنگەباد) سەقامگیربوون و زۆریشیان لە سوپای بەغدادا بوون بە سەرباز.

هۆزی کروئی: ٦٠ خێزان (ئەمانە کورەوین و عەرەب نەژادن، پێشان لە ـ قەرەتەپە ـ بوون ـ ع).

هۆزی لوڕ: ٦٠ خێزان (ئەمانە فەیلین).

هۆزی سەدەنی: ١٠٠ خێزان (ڕاستەکەی سەدانییە ـ ع).

هۆزی کوورزەئی: ١٠٠ خێزان (بنەچەکەیان لە کۆیسنجاقە و گوندێکیش بەم ناوەوە هەیە-ع).

سەرەڕای ئەوەی زۆر خێزانی ئەم خێڵانە لەژێر سێبەری جافدان، بەڵام هیچ یەکێ لەم خێڵانە پشت بە جاف نابەستێ.

لەم لیستەیەدا ژمارەی ئەندامانی خێزانیش باس نەکراوە. لەبەرئەوەش کە هۆزی جاف بەهێزن زۆرباشیش خۆیان پێ دەپارێزرێ، بۆیە ڕۆژانە چەندان پیاوی هۆزە چەوساوەکانی تر پێوەندییان پێوە دەکات.

لەناو ئەو خێڵانەی سەرەوەدا خێڵێک نییە تەواو بێ، چونکە پاشماوەی بەشی تریان لە ناوچەکانی سنە و کرماشان و لوڕستانە.

٢ی تشرینی یەکەم

کە بیستم لە ماڵێکی قەراخ شار، زەماوەند بۆ بووکێک دەکەن منیش بۆ ئەوەی یەکێک بم لە بینەران، خۆم ئامادەکرد. بەڵام بۆئەوەی نەبینە جێی سەرنج، من و میستەر (بەل)، هەریەکەمان مشکییەکمان بەسەرمانەوە بەست و دوو عەبای ڕەشمان دا بەشانماندا و جلەکانمان پێ شاردەوە. دوای ئەم خۆگۆڕینە، شەوێ بەرەو زەماوەندەکە چووین و دوای ماوەیەکی دوور گەیینە شوێن ئاهەنگەکە، کە خانوویەکی ئاسایی بوو. لەوێ لەسەربانی ماڵەکەوە، کە هەر شەش پێ بەرزدەبوو، خۆمان بەناو خەڵکە زۆرە سەیرکەرەکەدا کرد. حەوشەی خانووەکەش کە شانۆی زەماوەندەکە بوو، خەڵکێکی زۆری لە کوردی هەمەچینە و هەمە تەمەنی لێ بوو، هەر لە لادێیی مشکی بەسەری گڵۆنکە ڕەنگاوڕەنگەوە، تا لۆزەندەرێکی ترسناک، کە کەوڵی پێستە بزنێکی لەبەر کردبوو. زۆربەشیان دەستیان لەیەک ئاڵاندبوو، کە بە هەڵپەرکێیەک دەستیان پێکردبوو، پێیان دەوت: (چۆپی) و لە شێوەی بازنەیەکی پچرپچڕدا دەستیان لەیەک ئاڵاندبوو. حەوشەی ماڵەکەیان پڕکردبووەوە. هەڵپەرکێکەش بریتی بوو لە لەش جووڵاندن و بۆ پێشەوە و بۆ دواوە هاتن و چوون و ئەم پێ و ئەو پێیان بەزەویدا دەدا و ناوبەناویش توندتر پێیان بەزەویدا دەدا. ئەم هەڵپەرکێیە، ئەو گۆرانییە ئێرلەندییەی دەهێنایەوە یادم کە دەڵێ:

(Ri Sing on Gad and Siking on Sugan) واتە: جارێک بەرزدەبنەوە و جارێکی تریش نزم دەبنەوە.

دڵخۆشیی خۆیشیان بەقریوەیەکی بەرز دەردەبڕی، ئەوانەی تریش کە هەڵنەدەپەڕین،

بەشەکەی تری حەوشەکەیان پڕکردبووەوە. لە سەربانیش بەهەر چوار دەوری حەوشەکەدا ئاپوورەیان بەستبوو. هەندێکی تریش بە چیچکانەوە لەناوەڕاستی حەوشەکەدا دانیشتبوون، کە دەهۆڵ و زوڕناژەنەکەشیان لەناودا بوو، هەموو شوێنەکەش بە سێ چرا رووناک کرابووەوە. بەڵام ئاپوورەکە گوێی نەدەدایە ئەو چرە دووکەڵەی کە لە چراکانەوە بەرز دەبوونەوە. هەڵپەڕکێکارانیش سەعاتێ پێش گەیشتنی ئێمە، هەڵپەڕکێیان دەست پێکردبوو. دوای ئەوەی نیو سەعاتی تریش بەدڵی خۆیان هەڵپەڕین، خاوەن ماڵ و هەندێ کەسوکاریان، کە هەموویان چەکداربوون، بەدار و تێلاوە، بۆیان دەرپەڕین و دەهۆڵ و زوڕناکەیان بێدەنگ کرد و سەماکارانیش بەم شێوەیە بلاوەیان پێکرا بۆ خەڵکی تر و حەوشەکە چۆڵ کرا. لەپڕێکدا کوردێکی کەتە، بازیدایە ناوەڕاستی حەوشەکەوە و تا چەند دەقیقەیەک مێکوتێکی بەدەستەوە گرتبوو، شتی گاڵتەجاڕی و یاری دەکرد و خەڵکی دەهێنایە پێکەنین. پاشان دووبارە دەهۆڵ و زوڕنا، ئاوازی چۆپییەکەیان لێدایەوە و پۆلێ ئافرەت، کە سیی کەسێک دەبوون، هاتنە حەوشەکەوە و دەستیان گرت و لەسەرخۆ و رێکوپێک، هەڵپەڕین. ئەمانە بەبێ رووبەند و بەگێز و گوڵنکە و خشڵ و کراسی ئاوریشمی ئاڵ و والاوە، لەوپەڕی خۆگۆڕیندا بوون، لەڕاستیشدا دیمەنێکی زۆر رەنگین بوو. بەڵکو بەلای منەوە شتێکی تازەبوو، چونکە هێشتا لە خۆرهەڵاتدا ئافرەتم نەدیوە ـ بەتایبەتی خانمەکانیان ـ بەو سەربەستییەوە، بەبێ رووبەند، تێکەڵ پیاوان بن، تەنانەت ئافرەتی عەرەبیش ئەوەندەی ئەمان، لەم مەیدانەدا سەربەست نین، چونکە ئەوان خۆیان زۆرتر دەپێچنەوە.

ئەم پۆلە ئافرەتە لەسەرخۆ، بەدەوری حەوشەکەدا دەستیان بە جووڵە و شەپۆڵدان کرد. هەڵپەڕکێکەیان هەنگاوێک دەهاتە چەقی حەوشەکە و بەهەنگاوێکی تر دەچوونەوە دواوە. کەمەر و سەر و لەشیان بەشێوەیەکی رێک و یەکجار زۆر شیرین دەجووڵاند. ئاوازەکەشیان لەگەڵ جووڵانەوەیاندا زۆر هێمن و گونجاوبوو. خانمەکانیش لە سەماکەیاندا شتێکی ناوێزەیان نەدەکردەوە. ئەم هەڵپەڕکێیەی نیو سەعاتی خایاند، دڵی زۆر پێدەکرایەوە. دوای نیو سەعاتەکە دەهۆڵ و زوڕناکە لە لێدان کەوتن و ئافرەتەکانیش دوای ماندووبوون کشانەوە و هەموو گیانیان داپۆشییەوە، هەر لەسەریانەوە، تا پێیان، بەرەو ماڵ چوونەوە... ئەم کارەشیان لەجێی خۆیدا نەبوو، چونکە ئەو ژمارە پیاوەی هەڵپەڕکێکەیان بینی، زۆرتربوون لەوانەی کە رەنگە لە شەقامەکانی سلێمانی تووشیان بن و زۆربەشیان جوان و شۆخ و شەنگ بوون.

رەنگە دوای باسکردنی ئەم دیمەنە، بێهوودە نەبێ ئەگەر بڵێین ئافرەتی کورد، لەچاو

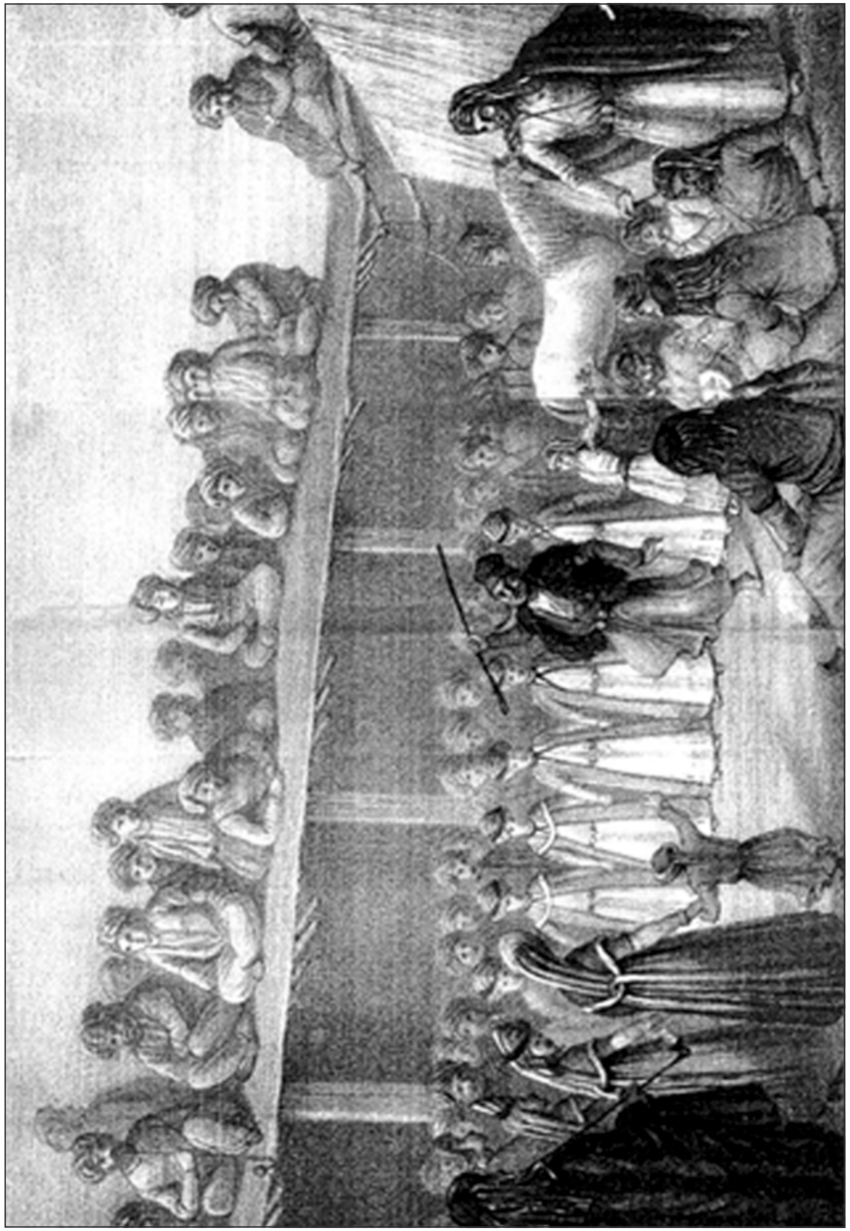

زەماوەند هەڵپەڕکێی ئافرەتان

ئافرەتی تورک و بەڵکو ئافرەتی عەرەبیشدا، لە ماڵی خۆیدا کەمتر ڕووبەند دەگرێتەوە، ڕێگا بەنۆکەریش دەدرێ بچێتە ماڵەکانیان. ئەوەندەش گوێ بەخۆ داپۆشین نادەن، تەنانەت لەبەرچاوی بیانەش... کە لە ماڵیش دەچنە دەرەوە بۆ ناو شار، سەرپۆشێکی شینی سفت، لەوانەی ئافرەتی بەغدا دەیدەن بەسەریاندا، دەدەن بەسەرداو پەچەیەکیش دەگرنەوە لە تووکی چارەوێ دروست دەکرێ... زۆرکەم و بەدەگمەنیش بەسەر دەموچاویاندا بەری دەدەنەوە، مەگەر ئافرەتی چینی سەرەوە، یان تووشی یەکێک بن کە خۆیان حەزبکەن نەیاننناسنەوە. بان نۆکەر «حەرەم ئاغاسی» میریش کە بەپێی دابونەریتی خۆرهەڵاتییانە، دەبێ خەسیو بێ، لەگەڵ چەند نۆکەرێکی حەرەمدا، هەر لە کوردە ڕیشن و و بازۆڵە بادراوەکان بوون...

ئافرەتەکانی لای کەیخەسرەو بەگیش ڕووبەندیان نەدەگرتەوە، تەنانەت لە پێش چاوی پیاوەکانی دەستەکەشماندا. کاتێ هاوسەرەکەشم چووبووەوە بۆ سەردانیان لە ڕەشماڵەکانیاندا، ژمارەی پیاوی ئەوەندەی ژمارەی ژنەکان لەناویاندا دیبوو. بەڵام ئافرەتانی چینی هەژار لە سلێمانیشدا بەبێ ڕووبەند و عەبا، دەسووڕێنەوە. هەندێ جاریش بەیانیان زوو لە هاوینا لەسەربانی ئەو خانووە نزمانەیانەوە، کە هەر پێنج شەش پێ لە زەوییەوە بەرزدەبن و بەسەر کۆڵانە تەنگەبەرەکاندا دەنوارن، لەناو جێگادا، لەگەڵ مێردەکانیاندا، یان کە لەناوجێ دێنە دەرێ بۆ سەر کاروباری خۆیان، دەبینرێن. سەرباری ئەم ئازادی و دیاردەی بێ دەربەستییەشیان، بەڵام هیچ ئافرەتێ ئەوەندەی ئافرەتی کورد، ڕەوشت بەرز نین و ئەمانە، لەم شکۆ و سەربەرزییەوە، زۆر لە ئافرەتی تورک لە سەرووترەوەن.

پلەوپایەی ئافرەت لە کوردستاندا زۆر لە پلەوپایەی ئافرەتی تورکیا و ئێران بەرزترە، مەبەستم لەمەش ئەوەیە، کە مێردەکانیان بەچاوێکی یەکسانی بۆیان دەنوارن و گاڵتە بەدەستەپارچەیی و چۆکدادانی تورک دەکەن و لەم ڕووەوە ڕقیشیان لێیان دەبێتەوە(٦).

(٦) بەڵگەش لەسەر ئازایەتی ئافرەت کەم نییە لە ئافرەتی کورددا. فەیزوڵلا فەنی هاتەلام، کە پیاوێکی زرنگە و لە میکانیکدا دەستێکی باڵای هەیە و کاتی خۆی لای والی بەغدا (دیوان ئەفەندی) بووە. باسی ئۆرگۆنێکی بۆکردم، خۆی دروستی کردبوو، هەندێ ئاوازی تورکی و فارسیش فێرببوو، پێی لێدەدا، لەکاتی ماڵاوایی لێکردنم و هاتنی نۆکەر و هێنانی ئەسپەکەیدا و گردبوونەوەیان لێی، ئاوڕێکی لێدامەوە و پێی وتم دەمەوێ شتێکت نیشان بدەم، ڕەنگە هێشتا بەرچاوت نەکەوتبێ. ئیتر بانگی نۆکەرێکی کرد و هات و لێی پرسیم: ئاخۆ هیچ شتێکی سەیر و نامۆ، لە نۆکەرەکەیدا بەدی دەکەم؟. منیش پێم وت: نەخێر و سەرباری ئەوەش پێم وت: هەر کوڕێکی چابوک دەبینم. ئەویش پێی وتم ئەوە کوڕ نییە، بەڵکو بەکارترین نۆکەرێکیشە، کە پیاو بڕوا ناکات. ڕەوشتیشی بێگەردە و بەڵکو بۆتە مایەی شەرەفمەندیش بۆ ئافرەتان. ئازایەتییەکەشی لەسەروو ئازایەتی پیاوەوەیە. هێشتا کچیشە. ڕۆژێکیان تورکێک ویستبووی دەستی بۆ درێژبکات، بەڵام ورگی=

لە کوردستاندا خێزان جۆرە هێمنی و ئارامییەکی هەیە، کە ئەمە شتێکە، بەتەواویی لە تورکیادا نییە، بەڵام هەندێ میر و دەسەڵاتداری بەهێز و سەرەڕۆی کورد، جۆرە توندوتیژییەک دەنوێنن، کە لە تورکیا مل بۆ ئەوجۆرە شتانە نادەن، ئەویش ئەوەیە ئەگەر پیاوێکی ئەو چینە دەسەڵاتدارە، کچێکی خۆشویست، دایک و باوکی ناچار و ڕازی دەکات بیدەنێ. چونکە ترسی پابەندییان بەئاییینەوە، نایەڵێت بەڕێگایەکی تر بیخوازێت. کە لێیشی تێروبێزار دەبێ، تەڵاقی دەدات و لە نۆکەرێکی خۆی مارە دەکات، بەتایبەتیش لادێیە کلۆڵەکان دووچاری ئەم جۆرە چەوساندنەوەیە دێن. لەم بنەماڵەیەدا عوسمان بەگ تاقە کەسێکە خلیسکاوەتە ناو ئەم جۆرە تاوانەوە. بەڵام ئەو ئافرەتانەی لە جەنگدا بە تاڵان دەبرێن ـ کە زۆربەیان یەزیدین، یان هی ناوچەکانی تری کوردستانن ـ لە ماڵەکاندا دەکرێن بە کەنیزەک.

لای ئافرەتی کورد هەڵپەڕکێ خولیایەکی گەورەیە، چونکە زۆرجار ئافرەت بەبێ پێ وتن و بانگهێشتن، خۆیان ئامادە دەکەن بۆ کارکردن لە زەماوەند و ئاهەنگدا، بۆئەوەی ڕێگایان بدەن هەڵپەڕن. دیاری بچکۆڵەش لەگەڵ خۆیاندا بۆ بووکێ دەبەن. لەمجۆرە بۆنانەدا ئەگەر پیاویشی زۆر تێدابێ، بەئاشکرا و بێ ڕووبەند و خۆپێچانەوە هەڵدەپەڕن. هەڵپەڕکێی خۆرهەڵاتییانەش، سەرەڕای ئەوەی جیاوازیشیان تیایە، بەڵام هەر لەسەریەک شێوەن و ڕەنگە لە زۆر کۆنەوە بۆیان مابێتەوە. هەڵپەڕکێش جۆرێکە لە (سێرکوی گریک)ی، یان ڕۆمیکا ـ بەڵام ئەم، ئاڵوگۆڕی کەمتر تیایە و کەمتریش بزوێنەرە.

جلوبەرگی ئافرەت لە کوردستاندا بریتییە: لە ئاوەڵکراسێکی گەورەی تورکییانە و کراسێکی پانوپۆڕ، لەناوەڕاستدا پشتێنێکی دووگۆی گەورەی کەمەرە و هەیاسەی زیو، یان زێڕی لەسەر دەبەسترێ، لەسەر ئەویشەوە کەوایەک لەبەردەکرێ، لەسەر شێوەی کەوای پیاوانەیە و لەبەر گەردندا بە دووگمە دادەخرێ، بەڵام دووگمەکەی داناخەن و تادامێنی دەکرێتەوە و کراس و کەمەرە و لوولەی لێوە دەردەکەوێ. ئەم کەوایە لە ئاوریشمی میل میل یان گوڵدار، یان ڕەنگاوڕەنگ، لە کوتاڵی (کوجەرات) و بەپێی جیاوازیی وەرز و دەوڵەمەنیی خاوەنەکەی دەدوورێ. لەسەروو ئەمەشەوە (سەڵتە ـ بنش)(٧) دێت و ئەمیش

= هەڵدڕیبوو، وتبووی ئەگەر گەورەکەشم بیەوێ شتی وام لەگەڵدا بکات، سێ و دووی لێ ناکەم و ورگی دەدڕم. شانازیش بەوەوە دەکات کە چەند جارێک هێرشی کردۆتە سەر تۆپێکی داگیراوە، بێ ئەوەی بگەڕێتەوە، یان ڕمەکەی بهاوێ، تا گەیشتۆتە سەر سەربازە تۆپچییەکە. جلوبەرگی پیاوانەی لەبەرکردبوو، شاڵێکی ئاوریشمیشی لەسەرەوە پێچابوو. باڵایەکی زرافی پێوەبوو، تەمەنی هەر لەنێوان (٢٥ ـ ٣٠) ساڵیدا دەبوو، سەروسیمایەکی کوردانەی هەبوو، هەتاو بردبووی.

(٧) هەمان وشە، دواتر باس دەکرێ.

له (سەتن ـ SATIN)ە و وەکو کەوا دەدوورێ، بەڵام دووقۆڵی تەسکی هەیە، درێژییان ناگاتە لای ئانیشک. لە زستانیشدا لەجیاتی ئەمە، کلۆنجە لەبەردەکەن، کە ئەویش جۆرێکە لە سوخمە، بەڵام ناوداره و لۆکەی تیایە. لە زستاندا چارۆکەش دەگرنەوە، ئەویش لە ئاوریشمی جۆراوجۆر و چوار ڕەنگی دەدوورێ. ئەم چارۆکانە جۆرێکن لە دەسماڵ و کراسی گەرمکەرەوەی بێ قۆڵ و لەبەر گەردندا گرێ دەدرێ و لەدواشەوە تا دەگاتە خوار هەردوو ڕەفیسکەوە بەسەر پشتدا شۆڕدەبێتەوە. چارۆکە بەتەنیا بەکراس دانانرێ، بەڵکو لە ڕۆژانی جەژن و ئاهەنگدا، لەجیاتی ئەمە، سەڵتە لەبەردەکرێ. لەبەرکردنی ئەم سەڵتەیە ـ بنش ـ ەش لە تورک و ئێرانەوە وەرگیراوە. لەبەرئەوە سەڵتەیان لا شیاوترە، وەک لە چارۆکە، چونکە چارۆکە هەر بەجلێکی تایبەت بەکوردستان دەزانن.

ئافرەتی کورد ڕۆب لەبەر ناکەن. بەڵکو لە ڕۆژانی ساردا لەجیاتی ئەمە، کەوایەک، یان دوو کەوا لەسەریەک، لەبەردەکەن. سەروپێچی ئافرەتی کورد، ناتوانرێ بەتەواوی و بەوردیی باسکرێ، کە لە قوماشی ئاوریشمین، یان بەواتەیەکی تر هەمووی لە شاڵی ڕەنگاوڕەنگی وەک پەلکەزێڕینەیە و بەشێوەیەکی ڕێکوپێک و هونەریی لای ناوچەوانەوە ڕێکی دەخەن و بەجۆرێ بە دەرزی سنجاق ڕاگیێری دەکەن، کە وەک تاج، یان بەواتەیەکی تر قۆچکەیەکی لێ بێت، کە ئەوەندەی دوو پێ بەسەر سەرییەوە بەرز دەبێتەوە، بەڵام ئەملاولاکانی بەدیوی پشتەوەدا بەردەدەنەوە بۆ بەرپێ. ئافرەتە دەوڵەمەندەکانیشیان پێشی هەنییەیان بەلاگیێرە و سەر پەرچەمی پان دەڕازێننەوە، کە وردە گەڵای زێڕیان پێدا شۆڕدەبێتەوە و لەم لاولای فێستەکەشەوە ڕستێک شیلانی ئاڵی پێدا بەردەبێتەوە، ئەم ڕستە شیلانەش هەر بەلاگیێرەکەوە بەندە.

لەژێر ئەم سەروپێچەشەوە سەرپۆشێکی گەورە، کە پێی دەڵێن دەسماڵ، دەیدەن بەشان و ملیاندا و لەسەر سنگدا گرێ دەدرێ و بەشی دواوەی بەسەر پشتدا شۆڕدەبێتەوە. وەک بیستم ئەم دەسماڵە، هەر ژنەکانیان بەسەر شانیاندا دەدەن. قژیشیان لەپشتەوە زۆر دەرناخەن، بەڵام ئەگریجەیان بەملاولای لاجانگیاندا بەردەدەنەوە.

ئافرەتە هەژارەکانی شارەکانیش لە جلوبەرگدا لاسایی خانمە خانەدانەکان دەکەنەوە. بەڵام ئافرەتە گوندنشینەکان هەر تەنیا کراس و ئاوەڵکراسی شینی ئەستوور لەبەردەکەن و لە کەمەریشدا پشتێنی لەسەر دەبەستن. چارۆکەشیان لە قوماشێکی شینی تێر دروست دەکەن، کە دامێن و پەراوێزەکەی میل میلی سپی تیایە و لەسەرەوە لەسەر سنگیان گرێی دەدەن. کڵاوی سەریشیان فێستێکی بچووکە.

سەروپێچی ژنەکانیان زۆر قورسە و تاڕادەیەکیش ئازارێکی زۆری پێوە دەکێشن، زۆرجاریش قژی تەوقەسەریان پێوە دەڕووتێتەوە. لەو شتانەش کە بەگران بڕوایان پێدەکرێ، ئەوەیە بەم سەروپێچانەشەوە دەخەون و سەرینی بچووک دەخەنە ژێر سەریان و زێڕ و خشڵیشیان کەمە. بەلای زۆریشەوە بریتییە لە زێڕ و مەرجان. بەڵام ئافرەتی چینی ڕەشۆکی، دراوی زیو و پارچە مەعدەنی بچووک و مووروو، بەسەروپێچەکانیانەوە دادەدوورن.

جلوبەرگی پیاوانەشیان، لەڕووی کوتاڵ و شێوەی دروستکردنییەوە، زۆر لەشێوەی جلوبەرگی تورکی دەچێ. جگە لە میریش بەشێکی کەمیان چۆغە، یان سەڵتە (بنش) و[8]جبەی لە شاڵی ئەنقەرەیی دروستکراو، لەبەر دەکەن. جلی ئاسایی سەرەوەیان وەک (عەنتەری)[9]،یان وەک کراسی ژێرەوە دەدوورێ و لەبەر گردندا دووگمەی لێدەدرێ، بەڵام هەر وا دەیهێڵنەوە و دایناخەن. ئەمە لە قوماشی ئاوریشمی گوڵدار، یان خەت خەت دروست دەکرێ و لە زستاندا لەجیاتی ئەمە، سەڵتە (لبادە) لەبەردەکەن و پشتێنیشی لەسەر دەبەستن، ئاوەزوونەکەی لە زێڕ، یان لە زیو دروست دەکرێ و بە بەردی (لاجیوەرد)[10] دەیڕازێننەوە و لەسەروو هەموو ئەمانەشەوە ئەو عەبا ئاساییە لەبەردەکەن کە شێوەکەیمان لەبەرچاوە. ئەوەش کە بەتایبەتی کورد جیا دەکاتەوە، مێزەرەکەیەتی و بریتییە لە پارچە قوماشێکی ئاوریشمی سفتی ڕەنگاوڕەنگی سوور و زەرد و شین[11]، کە سیمی زێڕ و زیویان تێکەڵە و ئەم مێزەرە بەجۆرێ دەبەستن، پێشی هەنییەیان بەدەرەوەبێ. هەنییەی کورد زۆرجوان و جوامێرانەیە، هەر لە قوماشی مێزەرەکەی خۆی، گوڵنکە و ڕیشووی ڕەنگینی چنراو، بەسەر شان و ملیاندا شۆڕدەبێتەوە، کە ئەمەیان دیمەنێکی نائاسایی دەهێنێتە بەرچاو، باس ناکرێ، بەتایبەتی ئەوکاتانەی بەسەر وڵاخەوەن و لۆقەی پێدەکەن. ئەو هەندە کەمەشیان کە جاروبار شاڵی کشمیری

(٨) بنش: سەڵتەی سەرەوەیە و جبەش کەوای ژێرەوەیە. هەردوو وشەکەش تورکین. پەراوێزەکە دوایی هات ـ بنش: بەرامبەرەکەی لە ئینگلیزیدا (Riding coat)ە و بەرگێکی ڕەسمییە و کاتی خۆی تورکەکان لەکاتی سواریدا لەبەریان دەکرد، هەروەها بەو جبە پانوپۆڕەش دەڵێن، کە زانا ئایینییەکان لە هەندێ بۆنەدا لەبەری دەکەن–ع.

(٩) عەنتەری: ئەم وشەیە، لە وشەی (ئانتاری) تورکییەوە وەرگیراوە و لە عێراقدا بەرامبەر ئەمە (دیزداشە)یە و لە میسریش (جلابیە)یە ـ ع.

(١٠) لاجیوەرد: بەردێکی شینە، ئەلەمنیوم و مەگنیوسیوم و ئاسن و فوسفوری تێدایە –القاموس العلمي– ص ١٤٥–کمال جلال غریب–م.

(١١) لای ژنان و پیاوانی کورد، ڕەنگی ئاڵ و واڵا و زەق، پەسەندن بۆ لەبەرکردن.

لەبەردەکەن، بەشێوەیەک دەیدەن بەسەر شانیاندا، بەسەر پشت و ئەملاولای شانیاندا شۆڕەبێتەوە. تێکڕاش هەموو وەکو ئەوروپایی پێڵاوی قەیتاندار لە پێ دەکەن، کە یان ڕەنگی ڕەشە، یان زەردە و گوڵنکەی پێوەیە. هەندێکیشیان کلاش لەپێ دەکەن، کە لە ئێران دیبووم، پێم وایە هەر لەو ناوچانەشەوە دەیانهێنن.

بەڵام لادێیی و خێڵەکیی هەژار، کراسی ئاودامان (عەنتەری) لەبەردەکەن و لە سەروو ئەمیشەوە کەوایەک لەبەردەکەن، لە شاڵێکی ئەستوور دروست دەکرێ و یەخەکەی کراوەیە و لە کەمەردا قایشێکی ئاوەزوون مسی لەسەر دەبەستن. ئەم کەوایە لە خوار پشتێنەکەوە بەیەکەوەی نادوورن و هەروا بەهەڵدڕاوی لە شێوەی چمک و لۆی پاڵتۆدا، دوو چمکی دواوە و ئەو دوانەکەی تری لەپێشەوە دەهێڵنەوە. ڕەنگی ئاسایی ئەم کەوایانە، سپی یان بۆر، بەڵام بەرۆک و سەرقۆڵەکانی بەدەزووی ڕەنگاوڕەنگ پەراوێزی بۆ دەچنرێ. مێزەرەکانیشیان لە قوماشێکی لۆکەی ئەستوورە و ڕەنگی سوورێکی تۆخە، چواردەوری بەڕەنگی شین دەچنرێ. ئاساییەکانیشیان عەبا بەسەر شاندا دەدەن. ئەوەشی نەتوانێ عەبا بکڕێ، یان پێی گەرم نەبێتەوە، لەجیاتی ئەوە، کەوڵە بزنێک، یان عەبایەکی خوری چنی ئەستوور و ڕەنگ تۆخ، لەبەردەکەن.

(کەپەنگ)یش[١٢] کە لبادی سپی و ئاسایی، یان لە کەوڵێکی کورتی بزن دروست دەکرێ، بەرگێکی ترە و هونەری تێدا نییە و لەو جلوبەرگانەیە کە ئاسایی لەسەرەوە لەبەردەکرێن.

کورد، بەهەموو چینەکانییەوە، هەژار و دەوڵەمەندیان، گەورە و بچووکیان خەنجەر هەڵدەگرن. سەرباری جافەکان و خێڵی تر، جگە لە چەکەکەی خۆیان (مێکوت)یشیان هەیە، کە دارێکی درێژە و سەرێکی ئاسنی پێوەیە. کەوابوو خەنجەر و گورز و شمشێر و مەتاڵێکی بچووک، کە دەیخەنە سەر شانیان، بریتین لە چەکی کوردێکی پیادەڕەو. بەڵام سوار، جگە لەم چەکانە نێزەشی پێیە و دەمانچەش بەشانیا هەڵدەواسێ، هەر کەسێکیشیان بتوانێ لەکاتی جەنگدا بەرگێکی زرێ و کلاوێکی ئاسنیش هەڵدەگرێ و پیادەکانیشیان وەک شتێکی ئاسایی تفەنگی درێژ و قورس هەڵدەگرن کە شتێکیان بۆ کراوە، وەک قاچ، تا لەکاتی تەقاندندا لەسەری دابنرێ.

هۆزی (شینکی) زۆربەیان سەربازی پیادەن و زۆر بە ئەنگێویش ناویان دەبرێ. جافیش

(١٢) کەپەنک: ئەمە پاڵتۆیەکی لبادە، شوان لەبەری دەکات، بەڵام ئەگەر لەشێوەی سەڵتەی بێ قۆڵدا بوو، پێی دەوترێ: (کوڵەباڵ). کەچی سەیرە، ئێستا لە کوردستانی خۆرهەڵاتدا پێی دەوترێ: فەرەنجی ـ ع.

بەشی خۆیان لە سەربازی پیادەدا هەیە، بەڵام زۆر پشت بەو سەربازە خێڵاتیانە نابەسترێ، کە لە ناوچەکانی خۆیانەوە دوورن، یان بە وتەی تر، لە جەنگدا پشت بەوانە نابەسترێ کە بەرژەوەندی تایبەتی خۆیانی تیا نییە.

٤ی تشرینی یەکەم

ئەم بەیانییە پیاوێک لە (دارشمانە)وە هاتبوو، عومەرئاغاش کە دەیزانی ئارەزووی بیستن و دیتنی شتی سەیرم هەیە و حەزدەکەم کۆیان بکەمەوە. بەپەلە چووبوو. کابرای دیبوو، بەڵێنی بەمنیش دا سبەینێ بۆمی بێنێ و لەو سەرگورشتە ڕۆمانتیکییە سەیرە بگەم، کە پێوەندی بە بنەچەی بنەماڵەی بابانەوە هەیە.

پێشەکی دەبێ ئەوە بزانین کە (دارشمانە) گوندێکی بچووکە لە (پشدەر) و کاتی خۆی مەڵبەندی بابانەکان بووە و دانیشتووانی ئێستای گوندەکە هەموویان لەو بنەماڵەیەن، یان بەواتەیەکی تر بنەماڵەی بابانیی لەوانن و شانازیشی پێوە دەکەن، چونکە ناوبەناو هەندێکیان سەردانی سلێمانی دەکەن و ئەوڕەحمان پاشاش پێشوازی ئەم ئامۆزایانەی خۆی دەکات و لە گەڕانەوەشیاندا ئەو دیاری و پێویستیانەیان دەداتێ کە لەگەڵ گوزەرانیاندا دەگونجێ و ئاتاجیان پێیەتی. ئەوانیش بەپێی ئەوەی لقە سەرەکییەکەی خێزانەکەن، بێ پەردە دەچنە لای و لەگەڵی دادەنیشن. لەبەرئەوە زۆرجار دەبینیت لادێییەک لە گوندەکەی خۆیەوە شۆڕەبێتەوە و گوێدرێژێکی پێش خۆی داوە و بەرەو سلێمانی دێت و ڕوودەکاتە لای میر. پێش ئەوەی میر فەرمووی لێ بکات، خۆی دەچێتە تەنیشتییەوە و قەننەیەکی کورتی پیس دەردەهێنێ و دایدەگرێتەوە. پاشان خۆی قەننەکەی دادەگیرسێنێ و پاش ئەوەی مژێکی لێدەدات، دەڵێ: ئێ، ئامۆزا، پێم بڵێ حاڵت چۆنە؟ و... با بگەڕێینەوە بۆ سەرگورشتەکە:

لە دارشمانە، دووبرا هەبوون، ناویان فەقێ ئەحمەد و خدر بووە. ئەمانە دەردەسەرییەکی زۆریان بەدەست ئەو بڵباسانەوە چەشتووە، کە کاتی خۆی بەدەسەڵاتترین خێڵ بوون لە پشدەردا. فەقێ ئەحمەدیان ئازا و کارامە بووە و بەتووڕەیی گوندەکەی جێدەهێڵێ و سوێند دەخوات تا دەسەڵاتی ئەوەی نەبێ تۆڵەی خۆی بکاتەوە، نەگەڕێتەوە.

چۆتە ئەستەموڵ و لە دامودەسگای میریدا خۆی دامەزراندووە. ڕێکەوتە سەیرەکانیش وا بووە سوڵتان لەگەڵ فەرەنگەکاندا لە جەنگدا بووە. کابرای سەرگورشتە گێڕەوە وتی ئەم فەرەنگانە ئینگلیزن. لەو کاتەشدا جەنگ لە شێوەی زۆران و دەستەویەخەدا بووە، بۆیە

جارێکیان پاڵەوانێکی فەرەنگیی هاتۆتە مەیدانەوە و ماوەی پێنج ڕۆژ، زۆرانی لەگەڵ ئازاترین سوارەی تورکدا گرتووە و یەکەیەکە هەموویانی بەزاندووە و کوشتوونی. ئیتر فەقێ ئەحمەد داوا دەکات زۆران لەگەڵ ئەم پاڵەوانە بوێرەدا بگرێ. سوڵتانیش بەشوێنیا دەنێرێ و لێی دەپرسێ خەڵکی کوێیە، دوای ئەوەی بە سەروسیمای قایل دەبێ، ڕێگای دەدا زۆرانەکە بگرێ و ئەسپێک و هەموو پێویستی دەداتێ، ئەویش دەچێتە مەیدانەوە و کابرای فەرەنگیی دەبەزێنێ و کاتێ دادەبەزێ سوارە بەزیوەکە سەرببڕێ، دەبینێ دوژمنەکەی کچە و دەست دەکات بەتکاوپاڕانەوە لێی و پەیمانی دەداتێ ئەگەر نەیکوژێ، شووی پێ بکات. ئیتر وەک بەڵگەیەکی سەرکەوتن لەگەڵ خۆیدا دەیبات بۆ ناو هۆردووی تورک و لەوێ سوڵتان پێی دەڵێ حەز لە چ پاداشتێک دەکەیت بەرامبەر بەم کارەت بتدەمێ؟ ئەویش تکای لێدەکات نازناوی (بەگ)ی پێببەخشێ و لە گوندەکەی دایبنێ و موڵکی گوندەکەی و دارشمانەشی بۆ هەمیشە بداتێ، کە ئەمە داوایەکی بچووک و چاوتێرانەیە، یان کورت بین بووە، چونکە هەر بەڕاستی ئەگەر داوای هەموو کوردستانیشی بکردایە، بێ سێ و دوو دەیدایە. ئیتر دوای ئەوەی تەواو بەو دەستکەوتانەی قایل دەبێ بە دەوڵەمەندی و شانازییەوە لەگەڵ هاوسەرەکەیدا دەگەڕێتەوە بۆ نیشتمانەکەی خۆی. خواش دوو کوڕیان پێدەبەخشێت، کە باباسلێمان و «بوداخ کیخان»ن. لێرەدا دەبێ ئەوەش بڵێم کە کچەکە ناوی (کەیخان) بووە. دوای ئەمە فەقێ ئەحمەد دەکەوێتە بەربەرەکانییەکی بەردەوامی بڵباسەکان و دەسەڵاتیان لێوەردەگرێتەوە و پلەوپایەشیان زۆر دەهێنێتە خوارەوە.

ڕۆژێک فەقێ ئەحمەد لەوێ نابێ و چوارسەد، پێنج سەد بڵباسیی بەسەریاندا دەدەن و (کەیخان)یش سواری ئەسپەکەی دەبێ و هەموویان پەرشوبڵاو دەکاتەوە و ژمارەیەکی زۆریشیان لێ دەکوژێ. ئەوسا بانگی خەڵکی دارشمانە دەکات و پێیان دەڵێ: هۆ پیاوگەلی دارشمانە، کاتی خۆی فەقێ ئەحمەد ژیانی پێبەخشیمەوە و من لەدەست ئەودابووم و هەر چاوەڕێی ئەو ڕۆژە بووم چاکەکەی بدەمەوە، ئەمەش هەموو ئاوات و چاوەڕوانیم بوو. ئێستەش ئێوە هەرچیتان بەچاوی خۆتان دیوە، بۆ فەقێ ئەحمەدی بگێڕنەوە، چونکە من دەچم بۆ جێگایەک، کە جارێکی تر چاوم پێی ناکەوێتەوە، پێیشی بڵێن تکا دەکەم بەدوامدا نەگەڕێ، چونکە دادی نادات، ئەگەر واش نەکات، ئازاری پێ دەگەیەنم، کە خوا ئاگای لێیە حەز بەوە ناکەم. ئەمەی وت و جڵەوی ئەسپەکەی وەرسووڕاند و ئاوزەنگی لێدا و دەستبەجێ لە چاوگوم بوو.

کە فەقێ ئەحمەد دەگەڕێتەوە، سەری لە ڕووداوەکە سووڕدەمێنێ، هەرچەندە چاوەڕێشی دەکرد ئەمە ڕووبدات، بەڵام بۆ ئەو لەدەست چوونەی (کەیخان) خەم دایدەگرێ. سەرەڕای ئەوەش کە وتوویەتی شوێنم نەکەوێ، بڕیار دەدا هەر شوێنی بکەوێ. ئیتر شوێنی دەکەوێ و لە دۆڵی (خەردان)[١٣] تووشی دەبێ، تکای لێدەکات بگەڕێتەوە. ئەویش پێی دەڵێ شتی وا نەبووە و نابێ، چونکە تۆ موسڵمانیت و من فەرەنگیی و دەچمەوە بۆ نیشتمانی باووباپیرانم. لەبەرئەوە تکات لێدەکەم نزیکم مەبەرەوە، ئەگینا ئازارت دەدەم و ماڵاوا.

بەڵام فەقێ ئەحمەدی شەیدا، هەر سوور دەبێ لەسەر شوێنکەوتنی. ئەویش نێزەکەی بەرزدەکاتەوە و دەیدا لە شانی و دەکەوێ و ژنەش بۆی دەردەچێ. ئیتر ئەوەندە دوورناکەوێتەوە، کە هەست دەکات بەرامبەر ئەو دڵنەرمییەی ئەو، کاتێ ژیانی لەناو دەستیابوو، ئەم دڵڕەقیی لەگەڵ نواندووە، جگە لەوەش ئەگەرچی مێردەکەی موسڵمانیشە، لەهەمان کاتیشدا باوکی منداڵەکانێتی، لەبەرئەوە بەزەیی پێدادێتەوە و دەگەڕێتەوە سەری. دەبینی هێشتا زیندووە. ئەویش هەتوانێکی بەهێز لە زامەکەی دەدا و ترسی مردنی لێ دوور دەخاتەوە و پێویستییەکانی چارەسەرەکەیشی بۆ جێدەهێڵێ و دەڕوات.

بەڵام مێردەی ئازا و ئەویندار، دوای ئەوەی زامەکەی گۆشتەوزوون دەبێتەوە، چاک دەبێتەوە، ئارامی لەبەردەبڕێ بۆ ئەو ڕەفتارە ڕەقەی هاوسەرەکەی لەگەڵیدا کردووە. بۆیە شوێنی دەکەوێ تا دەگاتە فەرەنگستان. لەوێ لە ئێوارەیەکدا ڕێی دەکەوێتە شارێکی گەورە و لە (مەهتەرخانە) گوێی لە دەنگی بەزم و گۆرانی دەبێ و مۆسیقا دەژەنرێ و چراش هەڵکراوە و ئەوشتە ئاساییانەش ئامادەکراوە کە بۆ ئاهەنگ و زەماوەند (طوی)[١٤] ساز دەکرێ... ماوەیەک دادەمێنێ و مینەی شوێنێک دەکات شەوی تیا بەسەربەرێ، تا لەدواییدا بڕیار دەدات خۆی بداتە دەست قەدەر و ئەسپەکەی لە کوێ ڕاوەستا، لەوێ دابەزێ... ئیتر جڵەوی بۆ شل دەکات و بەڕێکەوت لەبەر دەرگای پیرەژنێکدا ڕادەوەستێ. ئەویش میوانداریێتی دەکات و دوای ئەوەی هەندێ سێ و دووی دڵی خۆی دەکات، هەواڵی ئەو ئاهەنگەی لێ دەپرسێ کە دیوێتی، ئەویش دەڵێ: کچە شازادە، لە جەنگی موسڵمانەکان گەڕاوەتەوە و ئێستا دەیدەن بە ئامۆزای خۆی.

(١٣) خەردان: وەرگێڕ ئەم ناوەی بۆ ساغ نەکراوەتەوە – ع.

سەرنج: ڕەنگە مەبەست لە دۆڵی (خدران) بێت، کە لە گوێ (زێی بچووک)ە و بەرامبەر ناحیەی (بنگرد)ە، لە دامێنی چیای (کۆسرەت) دایە ـ م.

(١٤) طوی: وشەیەکی تورکییە و بە مانای شایی دێت.

فەقێ ئەحمەدیش تکا لە پیرەژن دەکات کارێ بکات ڕێی بدەن بۆ سەیری زەماوەندەکە بچێت. پیرەژنە ڕازی دەبێت، بە مەرجێ جلی ژنانە لەبەر بکات. بەمجۆرە توانیبووی لە یەکەم دیدەنی (کەیخان)ی شۆخ و مێردەی خۆ تەیارکردوودا، خۆی بگەیەنێتە نزیکیان.

ئا لەم کاتەدا کە کچە شازادە دەچێتە بەردەم مێردەکەی، مێردەی دڵڕەقیش کوتوپڕ شەقازلەیەک بەبنا گوێیدا دەدا و پێی دەڵێ: تۆ هەر ئەوە نەبوویت لای موسڵمانەکان دیل بوویت؟ ئەی تۆ ئابڕووت نەتکاوە؟ چۆن زات دەکەیت خۆتم نیشان دەدەیت؟ بووکیش لەتاو ئازاری شەقازلەکە و چونکە چاکیش فێری کوردی بووە، بەکوردی هاوار دەکات: (ئای فەقێ ئەحمەد، لە کوێت بهێنم؟).

لەم هەلەدا فەقێ ئەحمەد دەردەپەڕێ و زاوای دڵڕەق دەکوژێ و لەگەڵ بووکە شەنگەکەیدا دەگەڕێتەوە ئەستەموڵ و لەوێ سوڵتان لەجاری پێشوو زیاتر خەڵاتی دەکات...

ئەمجارەش فەقێ ئەحمەد و بووکە هۆگرەکەی بۆ پشدەر دەگەڕێنەوە و تامردن پێکەوە بەخۆشی و کامەرانیی بەسەری دەبەن. لەپێش مردنیشیدا دەستی بەسەر ناوچەکانی پشدەر و مەرگە و ماوەت دا گرتووە. لە دوای خۆیشی (بابا سلێمان)ی گەورەی، کوڕە گەورەی (کە باپیرەگەورەی میرەکانی ئێستای سلێمانییە)، لەجێی دانیشتووە. ئەمیش پاشماوەی پارچەکانی تری کوردستانی داگیرکردووە و تا ئێستاش لەژێر دەسەڵاتیاندایە. بەڵام (بوداخ کەیخان)ی کوڕی دووەمی بە وەجاخ کوێریی سەری ناوەتەوە.

پوختەی هەندێ شتی ئەم سەرگورشتەیەم بیست و پێشتریش میر، بەشێوەیەکی ئاڵۆز، هەر بۆی گێڕابوومەوە و شانازیشی بەوەوە دەکرد کە وەچەی (کەیخان)ی ئەورووپاییە و پێشی وتم ڕەنگە بەدووری نەزانێ، بەخزم بەمن بگاتەوە. بەڵام ڕووداوەکەی بە ـ باپیری بابا سلێمان ـ ەوە بەستەوە. ژنانی بنەماڵەکەش هەمان سەرگورشتەیان بەجۆرێکی نزیک لەم گێڕانەوەیەی ئێمە، بۆ هاوسەرەکەم گێڕابووەوە.

لەم سەرگورشتەیەدا کە لە حیکایەتخوانەکەم بیستووە، بێ زیاد و کەم، وەکو خۆی نووسیمەوە. گیانی سوارچاکیی و جوامێرییەکی زۆری تێدایە. کە ئەمە شتێکە، بەلای کەمەوە تا ئێستاش خەڵکی خۆرهەڵات کەمتر گرنگییان پێداوە. ڕووداوەکەش خۆی لەخۆیدا لە جۆری بیرکردنەوەیانەوە زۆر دوورە. دیارە سەرگورشتەکە ڕووداوی ڕاستی تێدایە و ڕەنگە لە ڕۆژگارێکی زۆر لەوە دوورتریشدا ڕوویدابێ، کە حیکایەتخوانەکە بۆی دەستنیشان کردم. شتێکی باشیش دەبوو، یان جێی سەرسوڕمان دەبوو، ئەگەر بتوانرایە پێوەندییەک لەنێوان ئەم ڕووداوە و سەرگورشتەکانی جوامێریی و سوارچاکیی ڕۆژگاری

خاچپەرستەکان، یان ڕۆژگاری سەلاحەدینی ئەیوبیدا بدۆزرایەتەوە، چونکە سەلاحەدینیش هەر میرێکی کورد بوو. ڕێیشی تێناچێ حیکایەتخوانە کوردەکان، ئەوانەی جگە لە سوڵتانی ئەستەموڵ، ناتوانن سوڵتانێکی تر بهێننە پێش چاوی خۆیان، حەزدەکەن ئەمجۆرە سەرگورشتانەی شایستەن و ناوبانگیان هەیە، هەر بیلکێنن بە (بابا سلێمان)ی یەکەم باپیرە و پاڵەوانە خۆشەویستەکەیانەوە، کە لای ئەوان ژیانی ئاشکرایە و ئەوەندەش ناوبانگی هەیە، ئەمجۆرە بۆ هەڵبەستنانە بگرێتەخۆ...

من ئامادەم نموونەیەکی زۆر بخەمە ڕوو لەسەر ئەو ئاڵۆزییە، لە یەکچووانەی لەو ڕۆژگار و مێژووانەدا حیکایەتخوانە خۆرهەڵاتییەکان باسیان کردووە.

لە ئەنجامی تێبینی میر دا، کە خولیایەکی زۆری گوێ پێدانە مێژووی کوردم هەیە، ئەرکی کێشا و ناردی بەشوێن ئەحمەد بەگدا، کە پیاوێکی خانەدانی بنەماڵەکەیان بوو، وتیان تەمەنی (١٠٠) ساڵ دەبێ و چونکە مێژووی بەسەرهاتی بنەماڵەکەشی لەبەربوو، جێی ڕێز و نەوازشێکی زۆرە لەلایەن کەسوکار و نەوەکانی خۆیەوە. ئەم بەسەرهاتانەش ڕۆژ لەدوای ڕۆژ خەریکن لەناودەچن. هەرچەندە لەڕاستیدا هەندێکیان شایستەی ئەوەن بپارێزرێن. ئەم پیرە بابانییە هێژایە ئێستا لە ناوچەی خۆیدا لە شارەزوور دەژی.